

Karel K o m á r e k (Olomouc) – Zina K o m á r k o v á (Brno)

LIBUŠE OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ: PADESÁT LET S ONOMASTIKOU

23. června 2013 oslavila své 75. narozeniny PhDr. Libuše Olivová-Nezbedová, CSc., lingvistka s ohromnými zásluhami v onomastice, zvláště ve výzkumu pomístních jmen z území Čech. Při této příležitosti bychom jí rádi vyslovili jak srdečné blahopřání, tak upřímné poděkování za příklad svědomité vědecké práce i za velkorysou důvěru, kterou tolikrát věnovala začínajícím badatelům v oboru.

Dílo Libuše Olivové-Nezbedové, její působení v oddělení onomastiky Ústavu pro jazyk český AV ČR¹⁾ a v redakci časopisu *Acta onomastica*²⁾ a její klíčový podíl na soupisu pomístních jmen v Čechách i na jejich slovníkovém zpracování podrobně zhodnotili při minulých výročích mj. Ivan Lutterer,³⁾ Jana Matúšová⁴⁾ a Milan Harvalík.⁵⁾ Bibliografie jejích prací za léta 1962–2007, kterou sestavila Marie Nováková,⁶⁾ čítá 250 položek: většina z nich jsou původní studie, které analyzují rozsáhlý jazykový materiál. Hlavní témata článků Libuše Olivové-Nezbedové jsou sémantický a slovo-tvorný výklad pomístních jmen a lingvisticky zaměřená lokalizace zaniklých českých obcí. Je pro ně příznačný až lakonický styl, naprosté soustředění na fakta, interpretace bez spekulací i věcná kritičnost vůči autoritám (zejména v řadě doplňků k Profousovým Místním jménům v Čechách).

K rozsáhlé organizační činnosti Libuše Olivové-Nezbedové, kde zaujímá hlavní místo už zmíněný výzkum pomístních jmen a také spolupráce na uspořádání slovanské

¹⁾ Oddělení onomastiky bylo postupně součástí Slovanského ústavu ČSAV (od roku 1962), Ústavu jazyků a literatur ČSAV (od roku 1964) a Ústavu pro jazyk český ČSAV (od roku 1969).

²⁾ V letech 1960–1982 Zpravodaj Místopisné komise ČSAV, v letech 1983–1992 Onomastický zpravodaj ČSAV, v letech 1993–1994 Onomastický zpravodaj.

³⁾ I. Lutterer, K významnému životnímu výročí Libuše Olivové-Nezbedové, *Acta onomastica* 39, 1998, s. 192–193.

⁴⁾ J. Matúšová, K životnímu jubileu Libuše Olivové-Nezbedové, *Naše řeč* 81, 1998, s. 262–264.

⁵⁾ M. Harvalík, K narozeninám PhDr. Libuše Olivové-Nezbedové, CSc., *Acta onomastica* 49, 2008, s. 10–11.

⁶⁾ M. Nováková, Bibliografický soupis prací PhDr. Libuše Olivové-Nezbedové, CSc., za léta 1962–2007, *Acta onomastica* 49, 2008, s. 12–24.

onomastické terminologie,⁷⁾ patří v posledním desetiletí ještě dvě aktivity. Jubilantka jednak koordinovala zpracování českých příspěvků do mezinárodní publikace *Słowiańska onomastyka – encyklopedia*⁸⁾ a sama pro ni zpracovala části o českých pomístních jménech, o představitelích české onomastiky a o české onomastické terminologii. Druhá aktivita má za cíl dokončení a vydání Slovníku staročeských osobních jmen z pozůstalosti Jana Svobody: Libuše Olivová-Nezbedová podrobně popsala stav, v jakém se Svobodův slovník i s podklady nachází,⁹⁾ a s Karlem Olivou ml. připravila v letech 2008 – 2009 Index Slovníku staročeských osobních jmen Jana Svobody; ten byl počítačově zpracován a stal se jedním ze zdrojů Vokabuláře webového.¹⁰⁾ V této souvislosti jubilantka upozornila i na další přípravné práce, které by bylo třeba udělat pro zpřístupnění Svobodova odkazu i pro výzkum staročeských osobních jmen vůbec: užitečný by byl např. úplný rejstřík k Svobodově knize *Staročeská osobní jména a naše příjmení* (1964), na který při jejím vydání bohužel nebylo poskytnuto místo.

V bibliografii Libuše Olivové-Nezbedové přibylo v posledních pěti letech sedm položek¹¹⁾ věnovaných následujícím tématům:

1. Jméno obce *Podrážek* poblíž Chocně:¹²⁾ Profous ho vykládá z příjmení *Podrahý*, ale nové doklady hlavně z Josefinského katastru ukazují na zkomoleninu původního *Podsraček* (= poloha pod objektem zvaným *Sraček*). K tomu naše poznámka: neznělo jméno původně *Podsráček* (a základové slovo *Sráček* – zdrobnělina od *Sráč*), tedy s délkou, která je zachována ve zkomolenině *Podrážek*? Citované rukopisné doklady jsou totiž psány pravopisem, který neoznačoval kvantitu.

2. Změny přípon u místních jmen:¹³⁾ na základě excerptce z pozůstalosti Karla Olivy st. autorka doplňuje několik dalších změn slovo tvorného typu u deantroponymic-

⁷⁾ J. Svoboda – V. Šmilauer – L. Olivová-Nezbedová – K. Oliva – T. Witkowski, Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky, Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 14, 1973, č. 1.

⁸⁾ E. Rzetelska-Feleszko – A. Cieślíkowa (eds.), *Słowiańska onomastyka – encyklopedia*, tom 1 a 2, Warszawa – Kraków 2002–2003.

⁹⁾ L. Olivová-Nezbedová, Ke Slovníku staročeských osobních jmen Jana Svobody, *Acta onomastica* 48, 2007, s. 125–142.

¹⁰⁾ K. Oliva (jr.) – L. Olivová-Nezbedová, Index Slovníku staročeských osobních jmen Jana Svobody [on-line], Praha 2009. Dostupný na internetových stránkách <<http://vokabular.ujc.cas.cz>>, verze 0.8.0. [citováno ze dne 5. 8. 2013].

¹¹⁾ Údaje nám laskavě poskytla Alena Nejedlá z oddělení vědeckých informací Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

¹²⁾ L. Olivová-Nezbedová, Výklad místního jména *Podrážek*. In: M. Harvalík – E. Minářová – J. M. Tušková (eds.), *Teoretické a komunikační aspekty proprií. Prof. Rudolfovi Šrámkovi k životnímu jubileu*, Brno 2009, s. 247–254.

¹³⁾ L. Olivová-Nezbedová, K přechodům mezi typy místních jmen v Čechách odvozených ze jmen osobních, *Acta onomastica* 50, 2009, s. 158–161.

kých oikonym, které neuvádí V. Šmilauer v Úvodu do toponomastiky (1966, s. 97), i když jejich doklady můžeme najít v Profousových Místních jménech v Čechách: *-ov* > *-ovice* (*Křekov* > *Křekovice*), *-ice* > *-ec* (*Kundratice* > *Kundratec*), *-ovice* > *-ovsko* (po zániku osady) a *-ovice* > *-ovec* (*Maškovice* > *Maškovec*).

3. Jméno hrádku *Bolkov* u Trutnova:¹⁴⁾ české jméno hrádku u Libče na Trutnovsku, německy zvaného *Bolkenberg* nebo též *Polzenstein*, není zachyceno v Profousových Místních jménech v Čechách: je tu jenom odkazové heslo „*Bolkenberg*, v. *Polzenstein*“. Autorka cituje článek regionálního historika Vladimíra Wolfa, který jméno hrádku spojuje s osobou hofmistra Mikuláše Bolcze.

4. Pomístní jména u zaniklých osad:¹⁵⁾ autorka prezentovala některá zjištění lokalizace zaniklých osad na podkladě pomístních jmen a metodologický postup, který pro ni vypracovala, na 21. mezinárodním kongresu onomastických věd v Uppsale r. 2002.

5. Exonyma v soustavě českých pomístních jmen:¹⁶⁾ autorka doplňuje Šmilauerovo třídění pomístních jmen (Zpravodaj Místopisné komise ČSAV 13, 1972, s. 171–204) o typ 94-česká exonyma s pododdíly 941-česká exonyma pro biblická zeměpisná jména (*Jordán*, *Kalvárie*), 942-česká exonyma spjatá s válečnými událostmi (*Habeš*, *Korea*) a 943-jiná česká exonyma (*Amerika*, *Sahara*).

6. Exonyma zavedená pod dojmem válečných událostí:¹⁷⁾ tuto historickou motivaci ukazují např. jména polí *Na Rusku* (napoleonské války) nebo *Na Prajském* (prusko-rakouská válka 1866), jméno *Manžůrsko* (část Police nad Metují postavená kolem roku 1900 v době povstání boxerů v Mandžusku) apod. Některá exonyma uchovávají starší názvy motivujících zemí (*Habeš*, *Kandie* místo *Etiopie*, *Kréta*).

7. Přivlastňovací adjektiva s příponou *-ovský*:¹⁸⁾ tvoření pomístních jmen typu *Adamcovský rybník*, *Prchalovská louka* (od osobních jmen *Adamec*, *Prchal*) bylo živé

¹⁴⁾ L. Olivová-Nezbedová, *Bolkov* – dodatek k Profousovým Místním jménům v Čechách, *Acta onomastica* 50, 2009, s. 247.

¹⁵⁾ L. Olivová-Nezbedová, *Anoikonyme in Böhmen als Indikatoren von wüsten Siedlungen*. In: E. Brylla – M. Ohlsson – M. Wahlberg – W. Haubrichs – T. Schmidt (eds.), *Proceedings of the 21st International Congress of Onomastic Sciences*, Uppsala 19–24 August 2002, Uppsala 2010, s. 216–224.

¹⁶⁾ L. Olivová-Nezbedová, *Doplněk k „Třídění pomístních jmen“ Vladimíra Šmilauera*, *Acta onomastica* 51, 2010, s. 515–516.

¹⁷⁾ L. Olivová-Nezbedová, *Pomístní jména a jména místních částí vzniká z českých exonym spjatých s válečnými událostmi*. In: J. David – M. Čornejová – M. Harvalík (eds.), *Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky. IV. česká onomastická konference 15.–17. září 2009*, Ostrava. Sborník příspěvků, Praha – Ostrava 2010, s. 389–396.

¹⁸⁾ L. Olivová-Nezbedová, *Přivlastňovací přípona -ovský v minulosti a její přítomnost*. In: P. Mitter – Z. Menšíková (eds.), *Minulost, přítomnost a budoucnost v jazyce a literatuře*.

ještě koncem 18. století, přičemž vyjadřovalo vlastnický vztah jednotlivce, a ne kolektivní posesivitu (*žákovský*) nebo podobnost (*smetanovský*) jako v současné češtině.

Na závěr si dovolíme vyslovit hypotézu, ke které vybízí tříčlenné jméno jubilantky. Její otec, učitel a vlastivědný pracovník Vilém Nezbeda (1912–2004), vydal mj. několik básnických sbírek a zaujímá skromné místo v dějinách české literatury.¹⁹⁾ Domníváme se, že volba křestního jména *Libuše* pro dceru tehdy – v národnostně rozbouřené atmosféře předválečného roku 1938 a v městě s většinou německého obyvatelstva (Moravská Třebová) – mohla být i vlasteneckým gestem. A na úplný konec – místo obvyklé kytice k narozeninám – podáme informaci, která jubilantku jistě potěší: na zmíněném rejstříku ke Svobodově knize už se pracuje.

Sborník z mezinárodní konference pořádané katedrou bohemistiky PF UJEP v Ústí nad Labem ve dnech 1.–3. září 2010. 1. díl: část jazykovědná, Ústí nad Labem 2011, s. 225–230.

¹⁹⁾ J. Opelík a kol., Lexikon české literatury 3/I (M–O), Praha 2000, s. 525–527.